

رشته	بنّازاده، امرالله، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور	برخی ضرب‌المثلهای رایج به گویش دشتستان / امرالله بنّازاده
مشخصات نشر	قم: موعود اسلام، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۹۶ ص.؛ ۵/۲۱×۵/۱۴
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۰۷-۱۶۷-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	واژه‌نامه
یادداشت	کتابنامه، ص. ۹۶
موضوع	دشتستانی
موضوع	Dashtestan dialect
موضوع	ضرب‌المثل‌های ایرانی - دشتستان
موضوع	Proverbs, Iranian -- Dashtestan
رده بندی کنگره	۳۹۷.۹۵۵/۳۲۸ PIR
رده بندی دیویی	ج ۳/۴۵۹
شماره کتابشناسی ملی	۵۳۹۸۴۵۹

برخی ضرب‌المثل‌های رایج به گویش دشتستان

مؤلف:	امرالله بنّازاده
ناشر:	موعود اسلام
تیراژ:	۵۰۰
چاپ:	شریعت
نوبت و سال چاپ:	اول/ ۱۳۹۷
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۲۰۷-۱۶۷-۵

همراه ناشر: ۰۹۱۷۷۷۱۹۳۰۴

تقديم

همه فرهنگ دوستان و جوانان عزیز دشتستان تا ضمن آشنایی با لهجه و
کوشش خود با همی والاتر به سر پای عالی، هنری و فرهنگی آیندگان بیفزایند.

فهرست مطالب

۷	گویش مردم دشتستان
۸	ویژگی های گویش دشتستان
Error! Bookmark	برخی ضرب المثل های رایج به گویش دشتستان
	not defined
۱۱	پیش گفتار
۱۵	(ا)
۱۸	(ا)
۲۷	(ب)
۳۳	(پ)
۳۵	(ت)
۳۹	(ج)
۴۰	(چ)
۴۳	(ح)
۴۳	(خ)
۴۹	(د)
۵۴	(ر)
۵۵	(ز)
۵۷	(س)
۶۰	(ش)

۶۲ (ض)

۶۳ (ط)

۶۳ (ظ)

۶۳ (ع)

۶۳ (ف)

۶۵ (ق)

۶۵ (ک)

۶۹ (گ)

۷۱ (ل)

۷۲ (م)

۸۰ (ن)

۸۴ (و)

۸۷ (ه)

۹۰ (ی)

۹۳ معنی و تلفظ واژگان محلی

۹۶ منابع و مآخذ

گویش مردم دشتستان

قبل از آنکه درباره گویش مردم دشتستان و ویژگی های آن سخن بگوییم، لازم است که ابتدا تفاوت لهجه با گویش را توضیح دهیم .

«لهجه» به شکل هایی از یک زبان گفته می شود که فقط در تلفظ با هم فرق دارند، مثلاً وقتی یک نفر اصفهانی یا یزدی به فارسی معیار حرف نمی زند، می گویم لهجه دارد. همین طور بعضی کردها، لرها یا آذری ها ممکن است با لهجه کردی، لری یا آذری به فارسی صحبت کنند.

«گویش» به شکل هایی از زبان گفته می شود که علاوه بر تلفظ، در انتخاب کلمات و قواعد دستوری نیز با هم فرق داشته باشند.

گویش دشتستان

اصولاً در استان بوشهر که دشتستان یکی از بزرگترین شهرستان های آن است دو نوع گویش رایج است که در همه گویش ها واژه های فارسی باستان و زبان پهلوی دیده می شود . این موضوع که نوید تکامل زبان ارفارسی قدیم به فارسی نودر منطقه را می دهد، حکایت از قدمت و دیرینگی منطقه می باشد.

علاوه بر آن ارتباط بندری بوشهر با کشورهای عربی و نیز تسلط انگلیسی ها و هلندی ها در منطقه، مقداری واژه های بیگانه دیده می شود که هنوز هم مورد استعمال است . مانند گاسلیت (نفت) روبیون (میگو) .

۸..... برخی ضرب المثل‌های رایج به گویش دشتستان

به طور کلی دو گویش در استان بوشهر رایج است که به دو بخش شمالی و جنوبی استان تقسیم می‌شود.

گویش شمالی استان شامل گویش شهرستان دشتستان، گناوه و دیلم می‌باشد و گویش جنوبی استان شامل گویش شهرستان‌های تنگستان، بستکی؛ کنگان و دیر است که هریک ویژگی‌های مخصوص به خود را دارند.

ویژگی‌های گویش دشتستان

(۱) یکی از مشخصه گویش جنوبی‌ها به ویژه دشتستانی‌ها تلفظ ضمه (ُ) به جای فتحه (ِ) است که معمولاً روی بخش پایانی قرار دارد.

گفتم: گفتم دیدم: دیدم دازم: دارم

(۲) همچنین در اسم افراد اکثراً فتحه به کسره تبدیل می‌شود.

آمین: امین علی: علی عباس: عَباس هوا: هوا

(۳) حرف (ب) که در آخر کلمات چند حرفی فارسی بعد از (الف) بیاید و ساکن باشد، در گویش دشتستان تبدیل به (واو) می‌شود.

خواب: خو آفتاب: آفتو دیشب: دیشو

(۴) کلمات دو حرفی که در آخر آن‌ها (ب) می‌باشد به (واو) تبدیل می‌شود.

شب: شو آب: آو

(۵) (واو) را به عنوان علامت مبالغه به آخر واژه می‌افزایند.

زشت: زشتو سفید: سفیدو

(۶) به جای فعل ربطی یا اسنادی (است) حرف (ه) ساکن می‌نشیند.

قشنگ است: قشنگه گرم است: گرمه

برخی ضرب المثل‌های رایج به گویش دشتستان ۹۰

(۷) گاهی وقت حرف (ش) جای فعل ربطی یا معین (است) را می‌گیرد.

مثال: گفتشه

(۸) (کو) به عنوان حرف تعریف و یا معرفه به آخر اسامی می‌چسبد.

قلم: قلم کو میز: میزکو مداد: مدادکو دفتر: دفترکو

(۹) (کو) به آخر صفات به جای (او) به کار می‌رود.

درازکو: درازو نرم کو: نرمو قشنگ کو: قشنگو بلندکو: بلندو

(۱۰) (کو) به آخر بعضی اسامی ضمن آنکه علامت معرفه است گاهی موارد

جنبه تحقیر و یا تحبیب دارد.

مرد: مردکو زن: زنکو

(۱۱) علامت استمرار (می) برای ساختن مضارع مستمر به جای فعل

معین (دارد) از پیشوند (هی) یا (هاسی) به کار می‌برد.

دارد می‌نویسد: هی می‌نویسه، هاسی می‌نویسه

دارد می‌رود: هی میره، هاسی میره

(۱۲) منفی کردن افعال:

برای منفی کردن افعال، حرف نهی (نه) را قبل از اسم یا صفت می‌آورند و

فعل معین حذف می‌گردد.

من بلد نیستم: مونه بلدم من غریب نیستم: مونه غریبم

باید توجه داشت این (نه) که برای منفی کردن به کار می‌رود فقط جلو

افعال معین (است و هست) به کار می‌رود.

(۱۳) حرف (را) که نشان مفعول بی‌واسطه (صریح) است در گویش

دشتستانی وجود ندارد و به جای (را): (کو) به کار می‌رود.

۱۰.....برخی ضرب المثل‌های رایج به گویش دشتستان

کتاب را بده: کتاب‌کوبده دفتر را بیاور: دفترکوبیار

(۱۴) حرف (ب) در گویش دشتستانی (و) تلفظ می‌شود.

رباب: رواب زبان: زون

(۱۵) علامت جمع در گویش دشتستانی به جای علامت (ها) از (ال) استفاده می‌شود.

کتابها: کتابل درختها: درختل

(۱۶) پیش از (واو) ها به (ای) تبدیل می‌شود.

بود: بید دود: دید تنور: تنیر

(۱۷) خلاصه کردن کلام: در گویش دشتستانی هنگام صحبت کردن واژه

هایی را معمولاً خلاصه می‌کنند و برای خلاصه کردن کلام همیشه چند حرف آن افتاده و مختصر می‌شود.

من چه می‌دانم: موچیم

پیش گفتار

گردآوری این مجموعه به صورتی که به نظر خوانندگان می‌رسد، کار تازه‌ای نیست. زیرا تا کنون کتب و مقالات فراوانی در باره فرهنگ عامه و لهجه و امثال ونداول و عامیانه مربوط به استان‌ها و شهرستان‌های ایران جمع‌آوری و منتشر شده، که از آن جمله: (مثل‌های گیلکی)، (امثال سمنانی)، (مثل‌های یزدی)، (مثل‌های لاری) و مثل‌های بوشهری در مجموعه سنگستان را می‌توان نام برد.

بانگاهی به این مجموعه‌ها، بی‌می‌بریم که هر شهر و دیاری با توجه به فرهنگ بومی خود، در زندگی روزمره شان مثل‌های و تعبیراتی را به کار می‌برند که نشانه روح اخلاق و راه و رسم زندگی و سیر آن‌هاست.

فرهنگ کهن و ریشه دار منطقه جنوب (استان بوشهر) و قدمت زبان فارسی با گویش محلی در منطقه دشتستان باعث گردیده است تا مجموعه گرانبها و غنی از داستان‌ها، افسانه‌ها و اسطوره‌ها در چنتا خاطرات مردم این خطه دلیر پرور به یادگار بماند. پیران و سالخوردگان این مرز و بوم، خود گنجینه ارزشمندی هستند که وقتی سر صحبت با آن‌ها باز می‌شود، گوش

۱۲..... برخی ضرب المثل های رایج به گویش دشتستان

ما با حرف های ناگفته و ناشنیده بسیاری مواجه می گردد که اکنون از زبان شیرین آنان جاری می شود .

حکایات و ضرب المثل های زیبایی که بر اثر تجربه و یا انتقال سینه به سینه از آنان شنیده می شود، نشان از غنای فرهنگی و ژرفای تمدن این منطقه است. اگر این گفته ها به صورت مجموعه ای در آیند، اطلاعات وسیعی از میان آن تراوش می کند که حامل نکات بسیاری درباره زندگی و چگونگی برخورد با آن می باشد.

منطقه دشتستان دارای روستاهای زیادی است که هر کدام مثل های محلی فراوانی دارند. اما ما سعی کردیم امثالی را برگزینیم که وجه اشتراک بیشتری در بین تمام این روستاها دارد، همچنین به جهت اینکه مثل ها به زبان محلی (گویش دشتستانی) نوشته شده است برای راحتی کار حرکت گذاری (مشکول) نیز گردیده است .

البته ذکر این مثل ها به منزله این نیست که فقط همین مثل ها در منطقه دشتستان رایج است، شکی نیست که امثال و تعبیرات فراوانی در گوشه و کنار این خطه در سینه این مردم قرار دارد که تا کنون به آن ها دسترسی پیدا نکرده ایم. لذا از علاقه مندان به فرهنگ و ادب این منطقه دعوت می کنیم که ما را در جمع آوری همه این مثل ها یاری فرمایند.

شیوه کار:

علاوه بر مطالعات مقدماتی و جنبی برای بیشتر ضرب المثل‌های فارسی که تا کنون چاپ شده؛ حدود یک هزار مثل رایج و متداول منطقه دشتستان گردآوری و فیش برداری گردید. در مرحله بعد با توجه به تقسیم‌بندی: مثل‌ها، کتاب‌امثال و حکم (دهخدا) و فرهنگ نوین گزیده مثل‌های فارسی مطابقت شد و مثل‌های مشابهی نظیر ((جرخیش بهتر از آشتی خرمن است)) از دهخدا و ((جرخیش بهض دعوی خرمنه)) محلی دشتستانی و غیره را به خاطر عدم تکرار کنار گذاشته و فقط به ذکر مثل‌هایی اکتفا نموده که برگرفته از فرهنگ بومی و محلی منطقه دشتستان است. مؤلف براین باور است که بیان این مثل‌ها و تعبیرات به گویش محلی باعث می‌شود تا خوانندگان ضمن بهره‌وری از مفاهیم آن‌ها با گویش شیرین دشتستانی نیز آشنا شوند. در پایان وظیفه خود می‌دانم از همه کسانی که ما را در جمع‌آوری این مثل‌ها یاری کرده‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی کنم. با وجود اینکه سعی شده است، این مجموعه عاری از سهو و خطا باشد، نگارنده انتظار دارد تا خوانندگان گرامی در صورت مشاهده موارد سهو و اشتباه، از روی کرم از خطای او بگذرند و از سر لطف او را آگاه فرمایند تا در جهت رفع نقص و تکمیل آن، او را یاری کرده باشند.

با سپاس امرالله بنارزاده

مردادماه ۹۷